

Ewa TROJNAR 

Uniwersytet Jagielloński

ewa.trojnar@uj.edu.pl

ZNACZENIE „DYPLOMACJI DEMOKRACJI” DLA WSPÓŁCZESNEGO TAJWANU

ABSTRACT The Importance of “Democratic Diplomacy” for Contemporary Taiwan

Contemporary Taiwan is one of the leading democratic countries in Asia. The authorities in Taipei, under the leadership of President Tsai Ing-wen and the ruling Democratic Progressive Party have actively conveyed this message to the international community through their foreign policy since 2016. The objective of this paper is to examine the concept of “democracy diplomacy” in Taiwan, analyzing both scholarly discourse and observing Taiwan’s foreign policy. This strategic approach greatly bolsters Taiwan’s position among other nations that uphold democratic values, especially in the face of rivalries between major powers.

Keywords: “democracy diplomacy”, Taiwan, foreign policy

Słowa kluczowe: „dyplomacja demokracji”, Tajwan, polityka zagraniczna

WPROWADZENIE

Współczesny Tajwan należy do czołówki państw demokratycznych w Azji, co potwierdzają niezależne badania stanu i jakości demokracji. W 2020 roku *Democracy Index* opracowany przez Economist Intelligence Unit umieścił Tajwan na pierwszym miejscu wśród wszystkich badanych państw w Azji oraz na 20. w gronie 167 na świecie. Według wskaźnika wolności *Freedom in the World*, przygotowanego przez organizację Freedom House, tajwańska demokracja od połowy lat 90. XX wieku utrzymuje wolny (*free*) status¹. Podobnie oceniają tajwański system polityczny inne rankingi, mimo że Tajwan jest stosunkowo młodą demokracją². Transformację ustrojową zainicjowały w latach 80. XX wieku lokalne środowiska opozycyjne, które otworzyły ośrodek władzy i samych Tajwańczyków na stopniową demokratyzację, a dzisiaj wpisuje się ją w tzw. trzecią falę według Samuela Huntingtona³.

Tajwan po przeszło stu latach od powstania Republiki Chińskiej (1912) eksponuje idee demokracji, bazując przede wszystkim na silnym poparciu własnej opinii publicznej. Znakomita większość Tajwańczyków jest przekonana do walorów przyjętych rozwiązań. Przekaz ten władze w Tajpej kierują także do społeczności międzynarodowej poprzez politykę zagraniczną. Ta strategia może wesprzeć znaczenie Tajwanu w gronie państw podzielających wartości demokracji, a w szczególności utrwalić współpracę z gwarantującymi mu bezpieczeństwo Stanami Zjednoczonymi, które dzielą narację wolnościową. Podejście to wynika także z próby budowania obrazu demokratycznego Tajwanu, kontrastującego z autorytaryzmem władzy na kontynencie z uwagi na fakt, iż problemy wzrostu znaczenia Chin w regionie i świecie oraz stosunki w Ciesninie Tajwańskiej zajmują centralną część tajwańskiej polityki wewnętrznej. Ponadto komunistyczne władze zwiększyły nacisk na politykę zjednoczeniową wobec Tajwanu w trakcie prezydentury Tsai Ing-wen (od 2016 roku) w związku z przyjętą polityką jej rządu, sprzeciwiającą się pogłębianiu kooperacji z Chinami.

Swoistym barometrem strategicznych decyzji władz Tajwanu pozostaje jego społeczeństwo, które w większości w 2020 roku wyrażało poparcie dla współpracy ze Stanami Zjednoczonymi na płaszczyźnie gospodarczej (85%) i politycznej (79%)⁴. Nie ulega wątpliwości, że postawę tę wzmacniają groźby użycia siły przez ChRL względem Tajwanu. Należy podkreślić, że skłonność do utrzymania *status quo* wyspy jest popierana przez znakomitą większość Tajwańczyków (88,6% w 2022 roku), co oznacza stanowisko asekuracyjne, a jedynie kilka procent społeczeństwa stanowią albo adwokaci

¹ *Taiwan, Freedom in the World 2023*, Freedom House, [online:] <https://freedomhouse.org/country/taiwan/freedom-world/2023>, 26 IV 2023.

² B. Herre, E. Ortiz-Ospina, M. Roser, *Democracy*, Our World in Data, [online:] <https://ourworldindata.org/democracy>, 23 VII 2023.

³ S.P. Huntington, *Democracy's Third Wave*, „Journal of Democracy” 1991, vol. 2, no. 2, s. 12-34.

⁴ K. Devlin, Ch. Huang, *In Taiwan, Views of Mainland China Mostly Negative*, Pew Research Center, 12 V 2020, [online:] <https://www.pewresearch.org/global/2020/05/12/in-taiwan-views-of-mainland-china-mostly-negative>, 29 IV 2023.

niepodległości (4,6%), albo zwolennicy zjednoczenia z Chinami (1,2%), czyli dwóch skrajnych strategii rozwoju⁵.

Próba uchwycenia i wyizolowania koncepcji „dyplomacji demokracji” na łamach prezentowanego badania znajduje szczególne uzasadnienie z uwagi na fakt, iż większość analiz dotyczących Tajwanu w systemie międzynarodowym, prowadzonych z perspektywy stosunków międzynarodowych, odwołuje się do logiki analizy systemowej⁶. Wynika to z wyjątkowości przypadku Tajwanu, którego formalne poparcie w świecie jest znikome. Obecnie większość członków Organizacji Narodów Zjednoczonych (180 państw), bazując na polityce „jednych Chin”, uważa Chińską Republikę Ludową za jedynego reprezentanta Chin. W 2023 roku Republikę Chińską na Tajwanie uznawało jedynie 14 państw: Belize, Eswatini, Gwatemala, Haiti, Nauru, Palau, Paragwaj, Saint Kitts i Nevis, Santa Lucia, Stolica Apostolska – Państwo Watykańskie, Tuvalu, Wyspy Świętego Wawrzyńca i Grenadyny oraz Wyspy Marshalla. Czynnikiem chiński warunkuje obecność i przyszłość Tajwanu na arenie międzynarodowej, a wikła ją zaangażowanie Stanów Zjednoczonych, które choć nie uznają rządu w Tajpej na rzecz władz w Pekinie, to jednak utrzymują sojusznicze relacje z Tajwanem. Wpłata to Tajwan i Tajwańczyków w logikę zimnowojennej rywalizacji mocarstw.

Celem artykułu jest próba operacjonalizacji pojęcia „dyplomacji demokracji”, będąca wynikiem analizy dyskursu naukowego oraz obserwacji polityki zagranicznej władz w Tajpej, szczególnie odkąd władzę przejęła Demokratyczna Partia Postępowa (Democratic Progressive Party, DPP) w 2016 roku i jej liderka Tsai Ing-wen. Po czterech latach rządów (2016-2020) DPP utrzymała przewagę w parlamencie, a prezydent Tsai rozpoczęła drugą kadencję na stanowisku prezydenta. Wybór problemu badawczego jest warunkowany tym, że immanentną częścią strategii polityki zagranicznej od 2016 roku pozostaje odwołanie do wartości demokracji, wolności i praw człowieka, współpracy z demokratycznymi sojusznikami. Władze dokładają starań, aby przedstawiać Tajwan jako tętniącą życiem demokrację. Zarazem sytuują go w gronie państw demokratycznych, deklarując zdolność do współpracy z innymi demokracjami w celu przeciwdziałania zagrożeniom, jakie niesie autorytaryzm. Politykę zagraniczną administracji prezydent Tsai Ing-wen określa termin „niezłomnej dyplomacji” (*steadfast diplomacy*), której polityczne motto dobrze oddają słowa: *Zawsze trzymaliśmy się wartości demokracji i wolności. Zawsze pozostaniemy wierni naszemu wspólnemu przekonaniu, że Tajwan musi pomagać sobie, aby pomagać innym, a wtedy pomożemy sobie, a inni pomogą nam*⁷.

⁵ *Taiwan Independence vs. Unification with the Mainland (1994/12~2022/12)*, Election Study Center of National Chengchi University (NCCU), Taiwan, R.O.C., [online:] <https://esc.nccu.edu.tw/upload/44/doc/6963/Tondu202212.jpg>, 29 IV 2023.

⁶ Przykładem mogą być choćby prace własne: E. Gacek, R. Kwieciński, E. Trojnar, *Taiwan under Tsai Ing-wen: Democracy Diplomacy*, Berlin 2022; E. Gacek, E. Trojnar, *Pokojowe negocjacje czy twarda gra? Rozwój stosunków ponad Cieśniną Tajwańską*, Kraków 2012, *Societas*, t. 54; E. Trojnar, *Tajwan. Dylematy rozwoju*, Kraków 2012, *Societas*, t. 80.

⁷ Thum. własne za: *We have always persisted in the values of democracy and freedom. We will always remain committed to our common belief Taiwan must help ourselves to help others, and then we help ourselves, others will help us*. Zob. *Steadfast Diplomacy*, Office of the President Republic of China (Taiwan), [online:] <https://english.president.gov.tw/Issue/147#>, 29 IV 2023.

Prezentowana w artykule koncepcja „dyplomacji demokracji” została wpisana w narrację polityczną Tajwanu. Mając to na uwadze, badanie przyjmuje metodyczne podstawy studium przypadku (*single case study*) i kieruje się logiką śledzenia procesu (*process tracing*)⁸ w prowadzonej analizie czynnikowej pomagającej odkryć ten fenomen⁹. Źródła badań własnych stanowią obok analizy materiałów zastanych w formie dyskursu naukowego, dokumenty rządowe, doniesienia medialne i dane statystyczne.

Artykuł podejmuje próbę uchwycenia wybranych determinantów współczesnej dyplomacji na gruncie stosunków międzynarodowych, będących podstawą do prowadzenia badań „dyplomacji demokracji” bazujących na studium przypadku polityki zagranicznej Tajwanu. Odniesieniem tym towarzyszy cel szczegółowy, jakim jest zdefiniowanie koncepcji w języku polskim. Badanie nawiązuje do czasów demokratyzacji na Tajwanie przełomu lat 80. i 90. XX wieku, podczas których w konsekwencji autorytarnych rządów w Republice Chińskiej (po 1949 roku) wartości demokratyczne nie determinowały sojuszu Tajwanu z Zachodem, a decydującą rolę odgrywały partykularne interesy mocarstw. Przedstawiona argumentacja dowodzi, że wybór „wartości demokracji i wolności”, będący obrazem politycznego *credo* bieżącej polityki zagranicznej ekipy prezydent Tsai Ing-wen, współgra z polityką państw demokratycznych, szczególnie Stanów Zjednoczonych i ich sojuszników, a jednocześnie kontrastuje z podejściem do sprawowania władzy przez partię komunistyczną w Chinach. Potwierdzeniem efektywności polityki zagranicznej Tajwanu pozostaje analiza reakcji państw demokratycznych. Przejawia się ona głównie w warstwie retorycznej, choć można także zauważyć liczne symboliczne gesty wskazujące na wspieranie Tajwanu przez Zachód.

KIERUNKI BADAŃ „DYPLOMACJI DEMOKRACJI” TAJWANU

„Dyplomacja demokracji” dobrze oddaje zarówno znaczenie terminu *democracy diplomacy* w języku angielskim, z którego zaczerpnięto inspirację¹⁰, jak i jego praktyczne zastosowanie w polityce zagranicznej Tajwanu, wypełnione odwołaniami do wartości demokracji, wolności i praw człowieka, a więc promujące ten ustrój.

Nieco inaczej nazwał tę koncepcję Gary D. Rawnsley, badając zjawisko promocji demokracji jako celu polityki zagranicznej Tajwanu podczas pierwszej prezydentury Chen Shui-biana (2000-2004). Rawnsley opisał ją równie trafnym terminem „dyplomacji bazującej na demokracji” (*democracy based diplomacy*), obok wyróżnionych przez siebie kategorii dyplomacji: praw człowieka, obywatelskiej, opinii publicznej oraz międzyparlamentarnej¹¹.

⁸ D. Beach, R.B. Pedersen, *Process-Tracing Methods: Foundations and Guidelines*, Ann Arbor 2013.

⁹ B. Surmacz, *Tendencje ewolucji współczesnej dyplomacji*, [w:] *Poziomy analizy stosunków międzynarodowych*, red. E. Haliżak, M. Pietras, Warszawa 2013, s. 234, [online:] <https://ptsm.edu.pl/wp-content/uploads/publikacje/poziomy-analizy-stosunkow-miedzynarodowych/Surmacz.pdf>, 23 VII 2023.

¹⁰ *White Paper on Foreign Policy for the 21st Century*, Taiwan Documents Project, 28 XI 1999, [online:] <http://www.taiwandocuments.org/dpp02.htm>, 29 IV 2023.

¹¹ G.D. Rawnsley, *Selling Democracy: Diplomacy, Propaganda and Democratisation in Taiwan*, „China Perspectives” 2003, no. 47, s. 63.

Za przyjęciem terminu „dyplomacja demokracji” przemawia także praktyka, zgodnie z którą w języku polskim dominują przymiotnikowe określenia dla dyplomacji koncentrującej się na wybranym przedmiocie czy obszarze działań dyplomatycznych, np. środowiskowa, klimatyczna, naftowa, gospodarcza, handlowa, sportowa, pokojowa itd. bądź jej rodzajów, np. dyplomacja publiczna, które Jerzy Jaskiernia nazywa „określeniami cząstkowymi”¹². W konsekwencji przyjęcie terminu „dyplomacja demokratyczna” (*democratic diplomacy*) mylnie wskazywałoby na sposób, w jaki wartości i zasady demokracji determinują realizację procesu dyplomatycznego w systemie politycznym Tajwanu. Niemniej jednak rozpoczynając rozważania terminologiczne, należy ocenić obecną tajwańską dyplomację jako demokratyczną w ujęciu praktycznym, co oznacza, że jest niewykluczająca i transparentna, a sytuacja ta jest wynikiem przemiany ustrojowej, jaka dokonała się na Tajwanie¹³.

Bazując na wnioskach badań ewolucji współczesnej dyplomacji, prowadzonych na lokalnym gruncie przez Beatę Surmacz, należy uznać, że we współczesnym środowisku międzynarodowym, ponowoczesnym albo późnowestfalskim, to wciąż państwa pozostają najważniejszymi podmiotami dyplomacji¹⁴. Można zatem przyjąć, że Tajwan ma zdolność realizacji polityki zagranicznej za pomocą oficjalnych kanałów i za pośrednictwem tradycyjnych instytucji dyplomatycznych, czyniąc zastrzeżenie o ograniczeniu formalnego uznania Republiki Chińskiej przez 14 państw świata w 2023 roku. Państwa działają jednak przy pomocy nowych aktorów, podobnie nowe są płaszczyzny dyplomacji, jak i instrumenty oraz techniki prowadzenia działalności dyplomatycznej. Mając to na względzie, Surmacz określa współczesną dyplomację jako hybrydową¹⁵. Zaprezentowane ujęcie dyplomacji państwa znajduje wyjątkowe zastosowanie w przypadku badania polityki zagranicznej Tajwanu z uwagi na możliwości realizacji oficjalnych działań dyplomatycznych przez organy państwa w sytuacji ograniczonego uznania międzynarodowego. Trudno oprzeć się wrażeniu, że hybrydyzacja dyplomacji sprzyja realizacji interesów Tajwanu poza jego granicami. W tym ujęciu aktywny udział podmiotów subpaństwowych, takich jak parlament, miasta, samorządy, regiony, a także pozapaństwowych – korporacji międzynarodowych i organizacji pozarządowych – uzupełnia próżnię wywołaną nieobecnością państwa. Niemniej jednak należy wskazać

¹² J. Jaskiernia, *Dyplomacja parlamentarna*, Toruń 2022, s. 26-27.

¹³ Dyskusję wokół demokratyzacji dyplomacji i zawodu dyplomaty w kontekście przemian ustrojowych przeprowadziła Joanna Lisiecka-Żurowska. Autorka wskazuje na czasy po I wojnie światowej, kiedy pojawiło się wiele demokratycznych rządów w skali świata, a później na globalizację i demokratyzację naszych czasów jako procesy kształtujące współczesną dyplomację państw demokratycznych. Zob. J. Lisiecka-Żurowska, *Diplomacy and Democracy: Twentieth-Century Lessons for the Future of the Diplomatic Craft*, „The Fletcher Forum of World Affairs” 2019, vol. 43, no. 1, s. 29-52, *Global Transformations: A Century Since The Great War*. Por. M. Small, *Democracy and Diplomacy: The Impact of Domestic Politics on U.S. Foreign Policy, 1789-1994*, Baltimore 1996. Jednak Kenneth N. Waltz ocenił, że w praktyce państwa relatywnie najtrudniej jest zapewnić przestrzeganie zasad demokracji w polityce zagranicznej, co wiąże się ze specyfiką działań w tym sektorze. Zob. K.N. Waltz, *Foreign Policy and Democratic Politics: The American and British Experience*, Boston 1967.

¹⁴ B. Surmacz, *Tendencje ewolucji...*, s. 233-253.

¹⁵ *Tamże*, s. 246.

na wątpliwości na gruncie naukowym co do kierunku autonomizacji tych działań przez podmioty niepaństwowe w kategoriach kroków dyplomatycznych, przypisywanych tradycyjnie państwom i organizacjom międzynarodowym¹⁶.

Tajwan pozostaje beneficjentem obserwowanej w świecie hybrydyzacji dyplomacji. W momencie, gdy burmistrz Pragi Zdeněk Hřib anulował umowę współpracy miast partnerskich z Pekinem, zdecydował o sformalizowaniu współpracy z Tajpej. Podpisanie porozumienia miało miejsce w Pradze 13 stycznia 2020 roku, kiedy burmistrz Ko Wen-je odwiedził stolicę Czech¹⁷. Na potencjał dyplomacji miast zwykło się patrzeć przez pryzmat minionych doświadczeń, wskazując na korzyści dla lokalnej polityki. W Polsce umowę taką podpisał prezydent Warszawy Marcin Świącicki w 1995 roku. Mają je także miasta Radom – Taoyuan oraz Elbląg – Tainan. Niewiele wskazuje na wykorzystanie zapisów tych umów w polityce zagranicznej Tajwanu. Zuzanna Ferenczy dostrzega jednak szanse, jakie niesie dla Tajwanu dyplomacja miast. Obnażyła je pandemia COVID-19, podczas której samorządy lokalne silnie zaangażowały się w przestrzeni międzynarodowej, nawiązując kontakty i dzieląc się doświadczeniami. Należy zgodzić się z Ferenczy, kiedy twierdzi, że miasta realizują wiele funkcji społecznych – pozostają miejscem, które przyciąga ludzi, jednoczy postawy różnorodności i otwartości. Tworzy podstawę ułatwiającą powiązania między rządami. Dyplomacja miast oferuje możliwości obejścia izolacji wynikającej ze statusu Tajwanu poprzez współpracę międzynarodową i wymianę informacji¹⁸.

Inaczej wygląda sytuacja aktywności międzynarodowej przedstawicieli największych tajwańskich przedsiębiorstw, reprezentujących interesy Tajwanu nie tylko w sposób nieoficjalny czy domniemany. Przykładowo Moris Chang, założyciel, prezes i dyrektor Taiwan Semiconductor Manufacturing Company (TSMC) wziął udział w forum Współpracy Gospodarczej Azji i Pacyfiku (Asia-Pacific Economic Cooperation, APEC) w randze starszego doradcy prezydent Tsai Ing-wen w 2006 roku oraz w latach 2016-2022. Tajwan radzi sobie doskonale w obszarze pomocy humanitarnej. W sytuacjach, gdy udział państwa jest niemożliwy, w jego imieniu występują organizacje pozarządowe. Na tym tle wyróżnia się założona w 1966 roku przez Cheng Yeng Fundacja Tsu Chi – buddyjska organizacja dobroczynna. Na arenie międzynarodowej zasłynęła już w 1991 roku, udzielając pomocy ofiarom powodzi w Bangladeszu, od 2003 roku stowarzyszona jest z działaniami ONZ, a obecnie zaangażowana na pięciu kontynentach¹⁹. Rozwój demokracji pozwala państwu na szerokie włączanie do działań zagranicznych organizacji pozarządowych²⁰.

¹⁶ Tamże, s. 241 za: P. Sharp, *Diplomacy, Diplomatic Studies and the ISA*, [w:] *The Present and Future of Diplomacy and Diplomatic Studies*, red. S. Murray i in., „International Studies Review” 2011, vol. 13, no. 4, s. 711-712. Por. J. Jaskiernia, *Dyplomacja parlamentarna*, s. 33-56.

¹⁷ *Taipei Establishes Sister City Ties with Prague*, Taiwan Today, 14 I 2020, [online:] <https://taiwantoday.tw/news.php?unit=2&post=169456>, 29 IV 2023.

¹⁸ Z.A. Ferenczy, *City Diplomacy Offers Opportunities*, „Taipei Times” 2020, 26 XII, [online:] <https://www.taipetimes.com/News/editorials/archives/2020/12/26/2003749395>, 29 IV 2023.

¹⁹ Tsu Chi, [online:] <https://www.tzuchi.org.tw/en>, 29 IV 2023.

²⁰ B. Ociepa, *Nowa dyplomacja publiczna – perspektywa teorii stosunków międzynarodowych i komunikowania politycznego*, „Przegląd Strategiczny” 2012, nr 1, s. 296, [online:] <https://ptsm.edu.pl/wp-content/uploads/2012/04/ptsm-1-ociepa.pdf>, 19 IV 2023.

Dyplomacja w czasie globalizacji doświadcza przesunięcia katalogu problemów, które podejmuje – od tzw. wysokiej polityki do tzw. niskiej polityki²¹. Te pierwsze odnoszą się do kwestii wojny i pokoju, ustalenia granic, rozwiązania zasad i reguł współpracy pomiędzy państwami, akceptowanych przez strony. Wyzwania współczesnego świata sprzyjają podejmowaniu przez dyplomację problemów globalnych, odnoszących się do praw człowieka, uchodźstwa, interwencji humanitarnych, kwestii ekologicznych, przepływów finansowych, związanych z prawem własności intelektualnej i innych²². Katalog pozostaje otwarty, co znajduje potwierdzenie w praktyce. Tajwan nie ustaje w promocji demokracji i praw człowieka, nie tylko na poziomie strategii władzy, ale na trwałe wpisując je w praktykę polityczną.

Tajwańska Fundacja na Rzecz Demokracji (Taiwan Foundation for Democracy, TFD), założona w 2003 roku z inicjatywy ministerstwa spraw zagranicznych, jako bezpartyjna organizacja typu non-profit w swojej działalności koncentruje się na utrwalaniu osiągnięć w zakresie demokracji i praw człowieka na Tajwanie oraz w pozostałych państwach Azji, łączy się również z podobnymi organizacjami na świecie²³. Tajwan zintensyfikował promocję swojego podejścia do przestrzegania praw i wolności obywatelskich podczas pandemii COVID-19, pokazując światu, że akceptacja norm demokratycznych nie musi oznaczać dla państwa odjęcia się od zbierania danych obywateli w sytuacji kryzysowej. Obserwacja nowych obszarów działań dyplomacji pozwala uwypuklić możliwości oddziaływania Tajwanu na zewnątrz, szczególnie w kontekście integrowania interesów wszystkich państw.

Zjawisko „dyplomacji demokracji” wiąże się również z koncepcją dyplomacji niszowej, do której odwołują się średnie państwa o mniejszym potencjale, a przez to także ograniczonych możliwościach wpływu na zmiany w środowisku międzynarodowym, w odróżnieniu od instrumentarium militarnego, gospodarczego i geopolitycznego będącego domeną dużych i wielkich potęg²⁴. Mniejsze i średnie potęgi angażują miękkie zasoby wyznaczone przez ich potencjał niematerialny, co pozwala im *osiągnąć wiarygodność jako uczestnik stosunków międzynarodowych*²⁵. Beata Ociepka utożsamia dyplomację niszową będącą wyborem państw małych i średnich ze specjalizacją w polityce zagranicznej. Jako przykład podaje dyplomację diaspory państw, których obywatele licznie mieszkają poza krajem pochodzenia.

Rozważając możliwości Tajwanu w kontekście dyplomacji niszowej, należy odnieść się do sposobów ujęcia jego potencjału. Koncepcja potęgi tego kraju jest uzasadniona w sposób kwantyfikowalny. Dobrze obrazuje to ranking przedstawiony przez Mieczysława Sułkę w ramach badań nad potęgą państw, kwalifikujący Tajwan do kategorii „małych państw” (poniżej 1% potęgi świata)²⁶. Wydaje się jednak, że jego rola

²¹ B. Surmacz, *Ewolucja współczesnej dyplomacji. Aktorzy – struktury – funkcje*, Lublin 2015, s. 123.

²² *Tamże*.

²³ Taiwan Foundation for Democracy, [online:] <https://www.tfd.org.tw/en/index>, 29 IV 2023.

²⁴ *Middle Power*, Encyclopedia Britannica, [online:] <https://www.britannica.com/topic/middle-power#ref1231331>, 24 IV 2023.

²⁵ B. Ociepka, *Nowa dyplomacja publiczna...*, s. 296.

²⁶ M. Sułek, *Potęga państw. Modele i zastosowania*, Warszawa 2013, s. 245.

w środowisku międzynarodowym jest szersza, niż wskazywałyby na to suche wyliczenia i rankingi. Problematyczny status międzynarodowy Tajwanu czy napięte stosunki z Chinami sprzyjają uwzględnianiu analiz jakościowych w ocenie potencjału wyspy, tj. oddziaływania na środowisko międzynarodowe, oraz uwzględnianiu czynników wewnętrznych świadczących o przewadze Tajwanu²⁷. Nie sposób więc pominąć imponującego znaczenia gospodarczego wyspy, jej miejsca w globalnych łańcuchach dostaw, a także podejścia do wartości demokratycznych i praw człowieka. Na potencjał Tajwanu wpływa również jego położenie geostrategiczne oraz zainteresowanie światowych mocarstw – Stanów Zjednoczonych i Chin. Wyjaśniają one zaangażowanie Tajwanu na arenie międzynarodowej, na miarę jego ograniczonych możliwości prawnomiędzynarodowych.

Na „dyplomację demokracji” można też patrzeć z punktu widzenia instytucji dyplomacji publicznej, która zajmuje się wpływem postaw społecznych na formowanie i realizację polityki zagranicznej w sytuacji, gdy władze jednego państwa oddziałują na formowanie zagranicznej opinii publicznej za pośrednictwem państwowych i pozarządowych podmiotów i kanałów. W przypadku Tajwanu dyplomacja publiczna stanowi szczególnie uzupełnienie bezpośrednich, bilateralnych oraz wielostronnych metod dyplomacji państwa.

Robert Rajczyk i Grażyna Piechota zwrócili uwagę właśnie na wykorzystanie przez tajwańskie organizacje pozarządowe narracji dotyczącej transformacji od systemu autorytarnego do demokracji przedstawicielskiej, przyrównując demokrację i jej wartości do towaru eksportowego Tajwanu. Podkreślili, że tajwańskie społeczeństwo obywatelskie, promując chińską demokrację, doprowadziło do polaryzacji recepcji Chin i Tajwanu w społeczności międzynarodowej, może być zatem utożsamiane z narracjami miękkiej siły, będącymi w dyspozycji władz w Tajpej. Pozwala to rządowi ograniczać wpływ Chin na własną politykę wewnętrzną²⁸. Przytoczona argumentacja dowodzi aktywności Tajwanu na wszystkich trzech poziomach dyplomacji publicznej, tj. centrum systemu politycznego, jego peryferii oraz codziennej komunikacji publicznej. Stosuje podział zaproponowany przez Beatę Ociepkę, bazujący na koncepcji Jürgena Habermasa aren komunikowania politycznego, który uwzględnia znaczenie mediów²⁹.

Dyplomacja publiczna na Tajwanie może być też postrzegana jako ważne narzędzie polityki zagranicznej. Rawnsley wskazuje, że odwołanie się do niej przez Tajwan sprzyja wzrostowi jego rozpoznawalności wśród odbiorców na całym świecie, wzbudzeniu wśród nich sympatii dla Tajwanu z powodu wykluczenia go z głównego nurtu polityki międzynarodowej oraz poparcia dla programu politycznego realizowanego przez rząd. Rawnsley sygnalizuje także dodatkowy problem wynikający ze stosunków Tajwanu z Chinami. Dyplomacja publiczna pozostaje dobrym narzędziem kwestionowania

²⁷ E. Trojnar, *Ocena atrybutów potęgi współczesnego Tajwanu*, [w:] *Studia nad potęgą państw. Księga dedykowana Profesorowi Mirosławowi Sulkowski*, red. D. Popławski, Warszawa 2022.

²⁸ R. Rajczyk, G. Piechota, *Public Diplomacy as Taiwanese Diplomacy's Essential Tool*, „Athenaeum” 2019, vol. 64, no. 4, s. 239.

²⁹ B. Ociepka, *Nowa dyplomacja publiczna...*, s. 296.

dominujących narracji chińskich, kształtując sposób, w jaki Tajwan wchodzi w interakcje ze swoim otoczeniem międzynarodowym³⁰.

Dyplomację publiczną należy traktować również jako atrybut tzw. miękkiej siły (*soft power*). Zdaniem Agaty Ziętek, jednym ze źródeł miękkiej siły pozostają wartości, których przekaz jest skuteczny, jeżeli wraz z nim płynie ich przestrzeganie³¹. Beata Ociepka także łączy dyplomację publiczną z miękką siłą, argumentując, że jedynie w systemach demokratycznych może się ona w pełni rozwijać, angażując w debatę sferę publiczną. Jej modelowy przebieg następuje pomiędzy państwami demokratycznymi, w których systemy nadawania i odbierania przekazów pozostają nieskrępowane³². Skuteczność dyplomacji publicznej można wiązać z dwukierunkowością oddziaływania oraz ze wzajemnością³³.

Odnosząc się do analizy niepowodzeń tajwańskiej dyplomacji, Rawnsley zauważa potencjalne możliwości, jakie niesie historia demokratyzacji Tajwanu i postępująca konsolidacja demokracji, traktując je jako cenne zasoby miękkiej siły, kapitał budujący kontekst programu dyplomacji publicznej. Tę jednak rozumie jedynie w kategoriach przemysłanych i zaplanowanych działań, których efekty są realne do osiągnięcia i adekwatne do sytuacji międzynarodowej Tajwanu³⁴. Gdzie indziej sugeruje, że *narracja podkreślająca demokratyczne osiągnięcia Tajwanu oraz zbieżność jego wartości politycznych i kultury z wartościami innych liberalnych demokracji może zapewnić większe zyski z miękkiej siły*³⁵. Na powiązanie takie wskazuje także Elizabeth Larus, postrzegając demokrację tajwańską jako kluczową instytucję, dzięki której demokratyczni sojusznicy odwołują się do wspólnych lub podzielanych wartości³⁶.

Mając na uwadze odwoływanie do „dyplomacji demokracji” w polityce zagranicznej Tajwanu, do ciekawych wniosków prowadzi zastosowanie neorealistycznej strategii równoważenia zewnętrznego (*balancing*) – współpracy z silniejszymi Stanami Zjednoczonymi i ich sojusznikami³⁷. Przekonanie o obecności elementów właściwych dla strategii balansowania w polityce zagranicznej prezydent Tsai Ing-wen podzielają T.Y. Wang oraz Alexander C. Tan³⁸. Szczególnie, że strategia ta pozostaje alternatywną

³⁰ G.D. Rawnsley, *Introduction: Taiwan, Public Diplomacy, and the World Health Assembly*, „International Journal of Taiwan Studies” 2020, vol. 3, no. 1, s. 6.

³¹ A. Ziętek, *Dyplomacja publiczna jako instrument soft power*, [w:] *Nowe oblicza dyplomacji*, red. B. Surmacz, Lublin 2013, s. 336-337.

³² B. Ociepka, *Nowa dyplomacja publiczna...*, s. 297.

³³ A. Ziętek, *Dyplomacja publiczna...*, s. 344.

³⁴ G.D. Rawnsley, *Introduction: Taiwan...*, s. 8.

³⁵ G.D. Rawnsley, *Taiwan's Soft Power and Public Diplomacy*, „Journal of Current Chinese Affairs” 2014, vol. 43, no. 3, s. 172.

³⁶ E.F. Larus, *Soft Power versus Hard Cash: Retaining Democratic Allies*, [w:] *Taiwan and the International Community*, red. S. Tsang, Oxford – New York 2008, s. 156.

³⁷ K.N. Waltz, *Evaluating Theories*, „American Political Science Review” 1997, vol. 91, no. 4, s. 915. Stephen M. Walt wyjaśnia tę strategię równoważenia jako opozycyjną do współpracy ze źródłem zagrożenia (*bandwagoning*), co czyni zgodnie z ujęciem zaproponowanym przez Kennetha N. Waltza. Por. S.M. Walt, *The Origins of Alliance*, Ithaka 1987, s. 17.

³⁸ T.Y. Wang, A.C. Tan, *Balancing, Bandwagoning or Hedging: Taiwan's Strategic Choices in the Era of a Rising China*, „Political Science” 2021, vol. 73, no. 1, s. 66-84.

względem programu politycznego jej poprzednika, opowiadającego się za kontynuacją współpracy z Chinami. Polityka realizowana w latach 2008-2016 podczas prezydentury Ma Ying-jeou z Partii Narodowej (Guomindang, GMD) bazowała na chińskich koncesjach gospodarczych i można ją nazwać strategią asekuracyjną (*hedging*) Tajwanu względem Chin oraz pogłębiającej się demonstracji potęgi tych ostatnich.

DEMOKRACJA NA TAJWANIE A POLITYKA ZAGRANICZNA

Demokracja powinna być rozumiana jako element konstytuujący współczesny system polityczny Republiki Chińskiej. W dziejach wyspy nie ma ona jednak ugruntowanej tradycji. Tajwan przechodził proces demokratyzacji dopiero po śmierci generalissimusa Chang Kai-sheka w 1975 roku, sprawującego władzę z ramienia GMD w sposób autorytarny od 1949 roku, kiedy to salwował się ucieczką z kontynentu w wyniku przegranej wojny domowej z komunistami. Dopiero jego syn, prezydent Chiang Ching-kuo oraz elity GMD, które znalazły się w obliczu wyzwań międzynarodowych związanych z marginalizacją znaczenia Tajwanu po usunięciu przedstawicieli Republiki Chińskiej z ONZ na rzecz Chińskiej Republiki Ludowej w 1971 roku, stopniowo dopuściły Tajwańczyków do współrządzenia. Władze zdawały sobie sprawę z faktu, że zapewnienie trwałości państwowości na Tajwanie jest zadaniem nie tylko elit politycznych, ale także mieszkańców wyspy. W tej sytuacji zdecydowały o podjęciu wysiłku nieoficjalnej współpracy z rodzącą się opozycją na własnej scenie politycznej. Współpraca ta miała jednak powolny i dwuznaczny charakter. 10 grudnia 1979 roku w Kaohsiung władza brutalnie stłumiła manifestację z okazji obchodów Dnia Praw Człowieka, aresztowano wówczas wielu działaczy opozycyjnych. W maju 1984 roku pokrzyżowała plany otwarcia opozycyjnego stowarzyszenia – Tangwai Public Policy Research Association. Ostatecznie z inicjatywy prezydenta Chiang Ching-kuo w 1986 roku zalegalizowano działanie ruchu opozycyjnego wobec Partii Narodowej, określanego *tangwai*, jako odrębnego ugrupowania pod nazwą Demokratyczna Partia Postępowa. Dla Zachodu orędownikiem demokratyzacji Tajwanu stał się prezydent Lee Teng-hui, pierwszy rodowity Tajwańczyk powołany na ten urząd w wolnych i powszechnych wyborach w 1996 roku. Tajwańczycy po raz pierwszy wybierali wtedy bezpośrednio głowę państwa³⁹. Postępy transformacji ustrojowej w latach 90., którym sprzyjał prezydent Lee, spowodowały, że zyskał on na Zachodzie przydomek „Pan Demokracja” (Mr. Democracy), a wśród swoich rodaków upowszechniał ideę Tajwanu należącego do Tajwańczyków (*new Taiwanese*), bazującą na wspólnocie tożsamości tajwańskiej, wartościach demokratycznych oraz świadomości obywatelskiej⁴⁰.

³⁹ Lee Teng-hui piastował najwyższe stanowisko w państwie od 1988 roku w konsekwencji nagłej śmierci prezydenta Chiang Ching-kuo, którego wolą było zakończenie monopolu władzy rodziny Chiang. Cztery lata wcześniej Lee został wybrany jego zastępcą, dlatego przejście władzy odbyło się w sposób naturalny.

⁴⁰ E. Trojnar, *Kultura polityczna Tajwanu*, [w:] *Teoretyczne i praktyczne problemy kultury politycznej. Studia i szkice*, red. M. Banaś, Kraków 2013, s. 205-222, *Societas*, t. 67.

Dojście do władzy prezydenta Chen Shui-biana z Demokratycznej Partii Postępowej w 2000 roku, a następnie powtórzenie przez niego sukcesu wyborczego cztery lata później nie wiązało się z przewagą tego ugrupowania w parlamencie, otwierając Partii Narodowej i jej koalicjantom możliwość blokowania ustaw. Ten czas rzuca się cieniem na tezy o dojrzałości tajwańskiej demokracji na przełomie wieków. Niemniej jednak idee demokracji były także wówczas włączane do strategii polityki zagranicznej. Zmianę w odniesieniu do działań poprzedniej ekipy, które koncentrowały się na kwestiach gospodarczych i relacjach z Chinami, zasygnalizowano w dokumentach programowych Demokratycznej Partii Postępowej z 1999 roku. W jednym z nich podkreślono znaczenie „dyplomacji demokracji” (*democracy diplomacy*)⁴¹. Sugerowano traktować ją jako wymagany element internacjonalistycznej orientacji polityki zagranicznej aktywnego i wszechstronnego udziału Tajwanu w społeczności międzynarodowej. Obok wymieniono: „dyplomację sąsiedzką” (*neighbourhood diplomacy*), „gospodarczą i handlową” (*economic and trade diplomacy*), „obywatelską” (*civilian diplomacy*), „humanitarną” (*humanitarian diplomacy*) i „środowiskową” (*environmental diplomacy*). Przytoczona w dokumencie argumentacja wskazywała na trzeźwą analizę sytuacji międzynarodowej tamtych czasów, skupienie się na konsekwencjach zmian w następstwie upadku Związku Radzieckiego i transformacji państw Europy Wschodniej. Nowa era, zastępująca zimnowojenny i konfrontacyjny ład między Wschodem a Zachodem, wyróżniała się odwołaniem do wspólnych wartości takich jak wolność, demokracja i prawa człowieka. Afirmacja przynależności Tajwanu do grupy państw demokratycznych otwiera nowe możliwości kształtowania środowiska międzynarodowego. W takich okolicznościach dyplomacja zmierzała do realizacji celów wizerunkowych poprzez przedstawianie Tajwanu jako pełnoprawnego członka międzynarodowego społeczeństwa demokratycznego w kontrze do wizerunku Chin jako państwa bezwzględnego, autorytarnego i agresywnego. Wśród konkretnych zaleceń, jakie miały zostać wcielone do tradycyjnej polityki zagranicznej, której celem są korzyści polityczne, znalazło się po pierwsze podkreślanie zasad demokracji i praw człowieka, które traktowano jako podstawowe we współpracy międzynarodowej oraz pomocy zagranicznej. Argumentowano, że pozwoli to uniknąć oskarżeń, jakoby Tajwan realizował jedynie „dyplomację pieniężną” (*money diplomacy*) lub „dyplomację rozrzutną” (*spendthrift diplomacy*)⁴². Po drugie, zachęcano do podejmowania działań oddolnych, kontrastujących z formalnymi działaniami aparatu rządowego, przy angażowaniu sektora prywatnego w wymianę międzynarodową i wzajemne uczenie się, a także współpracę na rzecz promowania demokracji. Po trzecie, zachęcano do wykorzystywania zasobów Tajwanu w promowaniu, realizacji i rozwoju instytucji demokratycznych na wezwanie społeczności międzynarodowej do „demokratycznego pokoju”. Miejsce Tajwanu w świecie upatrywano przez pryzmat przyjaźni ze Stanami Zjednoczonymi oraz innymi państwami i narodami, które stoją na straży

⁴¹ *White Paper...*

⁴² Inne określenia taktyki przeciągania sojuszników dyplomatycznych pomiędzy Tajwanem a Chinami noszą także miano dyplomacji dolarowej (*dollar diplomacy*) lub dyplomacji książeczki czekowej (*checkbook diplomacy*).

wolności, demokracji i gospodarki rynkowej, nie odzegnując się od relacji z innymi demokratycznymi krajami rozwijającymi się na zasadzie równości i wzajemnych korzyści. Wreszcie, apelowano o traktowanie spraw zagranicznych jako przedłużenia wewnętrznych. Stabilność polityczną ustroju w kontekście zdrowej rywalizacji międzypartyjnej państwa rozumiano w kategoriach zaplecza dla dyplomacji⁴³.

Polityka zagraniczna administracji prezydenta Chena Shui-biana (2000-2008) z nowym impetem realizowała założenia pragmatycznej dyplomacji w myśl wizji o konieczności wzmocnienia wizerunku Tajwanu za granicą. Promowano współpracę z państwami utrzymującymi stosunki dyplomatyczne z rządem w Tajpej poprzez propagowanie idei „demokracji, dyplomacji i przyjaźni”. Skupiając się na krzewieniu świadomości o tajwańskiej demokracji i osiągnięciach technologicznych, świadczone pomoc humanitarną. Promowano „dyplomację miękkiej siły” (*soft power diplomacy*) w społeczności międzynarodowej, nawiązując do terminu autorstwa Josepha Nye’a. Na miękką siłę Tajwanu składało się pięć komponentów, które wynikały z jego doświadczeń rozwojowych, tj. prawa człowieka, demokracja, pokój, miłość i nowoczesna technologia⁴⁴.

Sitara Srinivas i Shashank Mattoo analizują założenia białej księgi DPP z 1999 roku przez pryzmat stosunków tajwańsko-chińskich, tak kluczowych dla przyszłości wyspy. „Dyplomację demokracji” rozumieją jako odpowiedź na dyplomatyczne naciski władz w Pekinie względem Tajpej⁴⁵. Osiem lat u steru władzy prezydenta Chena rzuciło cień na relacje z Chinami z uwagi na proniepodległościowy charakter polityki jego stronnictwa. W 2005 roku Chiny przyjęły ustawę antysecesyjną (*Anti-Secession Law*), której głównym elementem była zasada „jednych Chin”, spajająca Chiny i Tajwan, a przy tym traktująca kwestię tajwańską jako wewnętrzną sprawę Chin. Ustawa zezwalała władzom w Pekinie na użycie siły militarnej (*non-peaceful means*) w przypadku ogłoszenia niepodległości przez Tajwan, zaistnienia sytuacji prowadzącej do tego aktu, a także po wyczerpaniu możliwości pokojowego zjednoczenia⁴⁶. Rząd w Tajpej zaapelował o pokojowe rozwiązanie sporu, posilkując się zasadami demokracji, wolności i pokoju oraz oświadczając jednocześnie, że będzie bronił tożsamości narodowej Tajwanu. Wezwał przy tym państwa demokratyczne do sprzeciwu wobec sprzedaży broni Chinom i do pomocy Tajwanowi w uzyskaniu członkostwa w organizacjach międzynarodowych⁴⁷. Stany Zjednoczone i Japonia potępiły sztywne stanowisko ChRL.

⁴³ *White Paper...*

⁴⁴ E. Trojnar, *Tajwan. Dylematy rozwoju...*, s. 136-137.

⁴⁵ S. Sitara, M. Shashank, *Taiwan's Battle for Diplomatic Space*, „ORF Occasional Paper” 2022, no. 367, [online:] https://www.orfonline.org/research/taiwans-battle-for-diplomatic-space/#_edn52, 29 IV 2023.

⁴⁶ *Anti-Secession Law, Adopted at the Third Session of the Tenth National People's Congress on March 14, 2005*, China's National Online News Service, [online:] <http://www.china.org.cn/english/2005lh/122724.htm>, 18 IV 2012.

⁴⁷ *The Official Position of the Republic of China (Taiwan) on China's Passing of the Anti-Secession (Anti-Separation) Law*, Mainland Affairs Council, 29 III 2005, [online:] http://www.mac.gov.tw/ct.asp?xItem=68048&ctNode=5910&mp=3&xq_xCat=2005, 29 IV 2023.

Polityka zagraniczna Tajwanu ery prezydenta Ma Ying-jeou (2008-2016) wywodzącego się z Partii Narodowej przyniosła kolejną szansę na pragmatyczną odnowę dialogu z Chinami. Aspirowała także do ugruntowania kanonu wartości demokratycznych Tajwanu w świecie. Jej osią była idea sprawnej, żywotnej i przede wszystkim „realnej dyplomacji” (*viable diplomacy*), odwołująca się do uniwersalnych wartości demokracji, wolności i pokoju⁴⁸. Dodatkowo społeczność międzynarodowa doceniła „dyplomację miękkiej siły” (*soft power diplomacy*) Tajwanu, który angażował się w wymianę gospodarczą i kulturową oraz pomoc humanitarną. Strategii bazującej na współpracy z Chinami w ramach „dyplomatycznego zawieszenia broni” towarzyszyło realizowanie postulatów „aktywnej dyplomacji” w odniesieniu do stosunków z dotychczasowymi sojusznikami, polepszenia relacji z mocarstwami, udziału we współpracy gospodarczej w regionie Azji i Pacyfiku, uczestnictwa w pracach profesjonalnych i wyspecjalizowanych organizacji, a także tworzenia zewnętrznego środowiska sprzyjającego rozwojowi gospodarczemu wyspy⁴⁹.

Mimo że zgodnie z tezą Huntingtona o konsolidacji demokracji w sytuacji ponownego dojścia partii politycznej do władzy (*two-turnover test*), co na Tajwanie miało miejsce już w 2008 roku w odniesieniu do GMD⁵⁰, protesty społeczne związane ze sprzeciwem wobec zacieśniania współpracy z Chinami były gwoździem do trumny kandydata tej partii w wyborach prezydenckich osiem lat później. Nie ulega wątpliwości, że kolejna zmiana polityczna, jaka się wówczas dokonała, otworzyła przed DPP i prezydent Tsai Ing-wen szansę na zapisanie nowej karty w dziejach wyspy. Nie brakowało w niej odniesień do wspólnych wartości państw podobnie myślących. Władze odwoływały się do takiej argumentacji w narracji skierowanej do społeczności międzynarodowej, dbając o spójny przekaz. W 2019 roku czasopismo „Foreign Policy” opublikowało materiał, w którym prezydent Tsai porównała Tajwan do *morskiej latarni demokracji*, a wysiłki na rzecz tworzenia lepszego świata do dobrej walki, ofiarowując je przyszłym pokoleniom, którym dzięki temu przyjdzie żyć w bardziej otwartym i wolnym świecie⁵¹. Trzy lata później na łamach „Foreign Affairs” włączyła je także w kontekst walki z pandemią COVID-19, wskazując na osiągnięcia demokratycznego Tajwanu w odpowiedzialnym wykorzystaniu zbieranych danych, sztucznej inteligencji czy *big data*⁵². Wartości demokracji odmieniano wtedy przez wszystkie przypadki.

⁴⁸ *Foreign Policy Report, 7th Congress of the Legislative Yuan, 7th Session (March 14, 2011)*, Ministry of Foreign Affairs, Republic of China (Taiwan), [online:] https://en.mofa.gov.tw/News_Content.aspx?n=1303&cs=31823, 2 V 2023.

⁴⁹ Yang Jian, *The Pacific Islands in China's Grand Strategy. Small States, Big Games*, New York 2011, s. 68.

⁵⁰ Chang Yu-tzung, Chu Yun-han, *Assessing Support for Democracy*, [w:] *Dynamics of Democracy in Taiwan: The Ma Ying-jeou Years*, red. K. Templeman, Chu Yun-han, L. Diamond, London 2020, s. 221-244; M. Matlin, *Politicized Society: The Long Shadow of Taiwan's One-Party Legacy*, Copenhagen 2011.

⁵¹ Tsai Ing-wen, *Taiwan's Self-Made Democracy Still Needs U.S. Partnership*, „Foreign Policy” 2019, 9 V, [online:] <https://foreignpolicy.com/2019/05/09/taiwans-self-made-democracy-still-needs-u-s-partnership>, 29 IV 2023.

⁵² Tsai Ing-wen, *Taiwan and the Fight for Democracy. A Force for Good in the Changing International Order*, „Foreign Affairs” 2021, 5 X, [online:] <https://www.foreignaffairs.com/articles/taiwan/2021-10-05/taiwan-and-fight-democracy>, 29 IV 2023.

Jak twierdzą Chen Jie i Ratih Kabinawa, „dyplomacja demokracji” Tajwanu podczas prezydentury Tsai Ing-wen pozostaje *narracją o charakterze strategicznym i programem mającym na celu wykorzystanie jej roli w podtrzymywaniu i promowaniu uniwersalnych wartości demokracji i praw człowieka jako moralnej dźwigni do wzmocnienia międzynarodowej empatii*⁵³. Demokratyczne wartości Tajwanu łączą ją z bezpieczeństwem wyspy. Uważają, że to właśnie demokracja pomaga wzmocnić międzynarodowe poparcie dla Tajwanu. Sytuacja ta jest pokłosiem dojścia do władzy DPP i prezydent Tsai, odrzucających tzw. konsensus 1992⁵⁴. Władze w Pekinie powróciły do polityki nacisków dyplomatycznych ograniczających środowisko międzynarodowe Tajwanu poprzez przekonywanie nielicznych już państw do wycofania uznania Republiki Chińskiej. Doprowadziły także do jej wykluczenia z obrad Organizacji Międzynarodowego Lotnictwa Cywilnego oraz Światowego Zgromadzenia Zdrowia w ramach Światowej Organizacji Zdrowia. Zawieszono oficjalną komunikację między Pekinem a Tajpej. W płaszczyźnie gospodarczej drastycznie ograniczono liczbę turystów z kontynentu odwiedzających Tajwan oraz studentów podejmujących edukację na Tajwanie, zlikwidowano także wiele udogodnień dla tajwańskiego biznesu w Chinach. W sferze militarnej zaczęto zastraszać Tajwańczyków, prowadząc morskie i powietrzne operacje wojskowe wokół wyspy. Przewodniczący Xi Jinping wypowiadał się w sprawie zjednoczenia w stanowczym tonie, przykładowo podczas uroczystości czterdziestej rocznicy „Odezwy do Rodaków z Tajwanu”, jak i podczas przemówienia otwierającego XX Zjazd Krajowej Komunistycznej Partii Chin jesienią 2022 roku⁵⁵.

Osiągnięcia Tajwanu z wykorzystaniem przekazu dotyczącego wartości demokracji w środowisku międzynarodowym można ocenić poprzez jego pozytywną recepcję oraz odwzajemniony charakter przekazu. O ile polityka prezydent Tsai Ing-wen, stawiająca na kontakty z Zachodem, dobrze wpisała się w narastającą rywalizację pomiędzy Chinami a Stanami Zjednoczonymi, o tyle nie należy zapominać o jej retorycznym wymiarze. Pretekst do takiego spojrzenia dała rozmowa telefoniczna prezydenta elekta Donalda Trumpa z prezydent Tsai Ing-wen w 2016 roku. Administracja prezydenta Trumpa

⁵³ Chen Jie, R. Kabinawa, *How Democracy Boosts Taiwan's National Security*, Taiwan Insight, 14 VII 2022, [online:] <https://taiwaninsight.org/2022/07/14/how-democracy-boosts-taiwans-national-security>, 29 IV 2023.

⁵⁴ Konsensus 1992 to ukuta później nazwa będąca podstawą kontaktów chińsko-tajwańskich, bazująca na potwierdzeniu odmiennych interpretacji istnienia „jednych Chin” (Chin wraz z Tajwanem) przez każdą ze stron na swoją korzyść. Stanowiska te potwierdzili w listopadzie 1992 roku w Hongkongu Koo Chen-fu z tajwańskiej Fundacji Wymiany przez Cieśninę (Straits Exchange Foundation, SEF) oraz Wang Daohan z chińskiego Stowarzyszenia ds. Stosunków w Cieśninie Tajwańskiej (Association for Relations Across the Taiwan Strait, ARATS) podczas nieformalnego spotkania. Demokratyczna Partia Postępowa i prezydent Tsai Ing-wen nie traktują konsensusu 1992 jako faktu historycznego.

⁵⁵ *Highlights of Xi's Speech at Gathering Marking 40th Anniversary of Message to Compatriots in Taiwan*, Xinhua, 2 I 2019, [online:] https://www.xinhuanet.com/english/2019-01/02/c_137715300.htm, 9 IV 2023; *Message to Compatriots in Taiwan*, China's National Online News Service, 1 I 1979, [online:] <http://www.china.org.cn/english/7943.htm>, 9 IV 2023; R.C. Bush, *8 Key Things to Notice from Xi Jinping's New Year Speech on Taiwan*, Brookings – Quality, Independence, Impact, 7 I 2019, [online:] <https://www.brookings.edu/blog/order-from-chaos/2019/01/07/8-key-things-to-notice-from-xi-jinpings-new-year-speech-on-taiwan>, 9 IV 2023.

podkreślała więzy łączące obydwie narody oraz znaczenie tajwańskiej demokracji dla całego regionu Indo-Pacyfiku. Sekretarz stanu Mike Pompeo chwalił sukcesy demokracji Tajwanu oraz jego znaczenie jako godnego zaufania partnera. Stany Zjednoczone zatwierdziły liczne ustawy dostosowujące regulacje w zakresie stosunków z Tajwanem do realnych potrzeb. Przykład stanowi przyjęta w 2018 roku *Taiwan Travel Act*, której celem było usprawnienie wizyt wysokich rangą przedstawicieli władz. Dwa lata później strona tajwańska z entuzjazmem zareagowała na wiadomość o uchwaleniu przez Kongres USA *Taiwan Assurance Act*, ustawy regulującej kwestię kontynuacji sprzedaży broni Tajwanowi. Ustawodawca odwołał się do argumentu o potrzebie zapewnienia bezpieczeństwa Tajwanu i jego demokracji jako kluczowych elementów trwałego pokoju i stabilności w regionie Indo-Pacyfiku.

Wzmocnienie pozytywnej atmosfery na linii Waszyngton – Tajpej przyniosła jednak prezydentura następcy Trumpa – Josepha (Joe) R. Bidena. Od tego bowiem momentu coraz częściej na Tajwanie zaczęli pojawiać się byli przedstawiciele władz amerykańskich, czego zwieńczeniem stanowiła wizyta przewodniczącej Izby Reprezentantów USA Nancy Pelosi w sierpniu 2022 roku, pierwsza tak wysokiej rangi od ćwierćwiecza⁵⁶. Prezydent Tsai podczas swoich podróży zagranicznych do sojuszników dyplomatycznych z Ameryki Łacińskiej siedmiokrotnie, począwszy od 2016 roku, zatrzymała się w Stanach Zjednoczonych, uczestnicząc w spotkaniach z przedstawicielami Kongresu i władz lokalnych, dyplomatami z państw sojusznicznych, ale także z Tajwańczykami mieszkającymi w USA. Mimo że tranzyty mają prywatny i nieoficjalny charakter, spotykają się ze zdecydowanym sprzeciwem strony chińskiej, która uznaje je za pogwałcenie zasady „jednych Chin”.

Najwyżsi rangą przedstawiciele Tajwanu byli zapraszani na spotkania i konferencje jednoczące demokratyczne państwa świata, w tym Summit for Democracy zorganizowany przez prezydenta Stanów Zjednoczonych Joe Bidena po raz pierwszy w 2021 roku oraz doroczny Copenhagen Democracy Summit.

Obok Amerykanów, poparcie dla Tajwanu wyrażali członkowie Parlamentu Europejskiego, a także jego wiceprzewodnicząca Nicola Beer w lipcu 2022 roku w ramach dyplomacji parlamentarnej. Kwestia stosunków w Cieśninie Tajwańskiej pozostaje też tematem coraz częściej podejmowanym na forum unijnym. Świadczą o tym inicjatywy parlamentarzystów, akcentujące konieczność ponownego zbadania zasadności stosowania polityki „jednych Chin” przez Unię Europejską i państwa unijne w obecnym kształcie⁵⁷. Co więcej, zarówno Komisja Spraw Zagranicznych Parlamentu Europejskiego, jak i sam Parlament Europejski przyjmowały rezolucje, w których potępiały agresywną postawę Chin wobec Tajwanu, każdorazowo dając wyraz podobieństwu poglądów i podzieleniu wartości: wolności, demokracji, praw człowieka i praworządności. Wizyty

⁵⁶ W 1997 roku Tajwan odwiedził Newt Gingrich piastujący funkcję przedstawiciela Izby Reprezentantów USA w latach 1995-1999.

⁵⁷ P. Austrevicius i in., *Revisiting Europe's „One China Policy”*, European Parliament, 14 X 2020, [online:] <https://www.europarl.europa.eu/cmsdata/211363/TaiwanOped%20final%20as%20of%2008092020%20docx.pdf>, 9 IV 2023.

na Tajwanie składali także parlamentarzyści państw unijnych, a tajwańscy ministrowie częściej podróżowali pomiędzy stolicami Europy.

PODSUMOWANIE

Dyskusja wokół „dyplomacji demokracji” Tajwanu pozwala ująć ją w kategoriach dyplomacji publicznej, skoncentrowanej na określonym przedmiocie, tj. wartościach demokracji adresowanej do wskazanych podmiotów, które je dzielą i odwzajemniają. Potencjał Tajwanu pozwala także analizować „dyplomację demokracji” przez pryzmat dyplomacji niszowej z uwagi na niematerialny wymiar wartości demokratycznych oraz wysoką wiarygodność, za którą stoją także przekonania obywateli. „Dyplomacja demokracji”, wpisując się w metody dyplomacji publicznej, wykorzystuje wiele kanałów kontaktów, tj. bezpośrednio, bilateralne, multilateralne, konferencyjne, naukowe, społeczne itd. Rozumienie „dyplomacji demokracji” zależy jednak przede wszystkim od kontekstu, przez który odwołuje się ją do sfery zamierzeń, pozostających intencją polityki zagranicznej Tajwanu zależnej od strategii realizowanej przez władzę. Państwa podążające tą drogą kierują się jasną potrzebą nawiązania trwałych kontaktów z innymi państwami, które dzielą te same wartości. Wachlarz oddziaływań, będący w dyspozycji polityki zagranicznej, determinuje jedynie potencjał podmiotu, co pozwala wskazać, że jest on do niego ograniczony. Z jednej strony można przyjąć, że państwa najczęściej podejmują działania w ramach „dyplomacji demokracji” w czasie pokoju, a z drugiej, że są do nich także zdolne podczas prowadzenia działań wojennych, motywując je obroną deklarowanych wartości. Niewątpliwie siła efektywności „dyplomacji demokracji” (kreowania określonego przekazu i podejmowania działań) pozostaje zależna od wiarygodności systemowej podmiotu, spójności i wzajemności pomiędzy nadawcą a odbiorcą. W przypadku Tajwanu „dyplomacja demokracji” kieruje je do państw, które dzielą wartości demokratyczne. Można sobie jednak wyobrazić sytuację, w której „dyplomacja demokracji” Tajwanu trafia na podatny grunt w gronie krajów, których ustrój polityczny podlega transformacji, które wkroczyły na ścieżkę demokracji lub do środowisk opozycyjnych państw rządzących w sposób autorytarny.

Przeprowadzona analiza będąca próbą powiązania obserwowanej praktyki dyplomatycznej ze stanem badań nie wyczerpuje problematyki wartości demokracji w polityce zagranicznej, ale z pewnością otwiera ją na inne obszary. Cenne byłoby zbadanie związków takiej polityki z kreowaniem wizerunku państwa, odwołującego się do strategicznej promocji zewnętrznej, brandingu międzynarodowego, strategii promocji określonego przekazu, a także propagandy. Równie ważne powinno być przeanalizowanie zagrożeń, do jakich doprowadziło przyjęcie strategii wykorzystania demokracji do osiągnięcia przez Tajwan celów na arenie międzynarodowej. Koncepcja „dyplomacji demokracji” jest także otwarta na badanie z punktu widzenia różnych teorii stosunków międzynarodowych i analizy polityki zagranicznej.

BIBLIOGRAFIA

- Anti-Secession Law, Adopted at the Third Session of the Tenth National People's Congress on March 14, 2005*, China's National Online News Service, [online:] <http://www.china.org.cn/english/2005lh/122724.htm>.
- Austreviczy P. i in., *Revisiting Europe's „One China Policy”*, European Parliament, 14 X 2020, [online:] <https://www.europarl.europa.eu/cmsdata/211363/TaiwanOped%20final%20as%20of%2008092020%20docx.pdf>.
- Beach D., Pedersen R.B., *Process-Tracing Methods: Foundations and Guidelines*, Ann Arbor 2013, <https://doi.org/10.3998/mpub.2556282>.
- Bush R.C., *8 Key Things to Notice from Xi Jinping's New Year Speech on Taiwan*, Brookings – Quality. Independence. Impact, 7 I 2019, [online:] <https://www.brookings.edu/blog/order-from-chaos/2019/01/07/8-key-things-to-notice-from-xi-jinpings-new-year-speech-on-taiwan>.
- Chang Yu-tzung, Chu Yun-han, *Assessing Support for Democracy*, [w:] *Dynamics of Democracy in Taiwan: The Ma Ying-jeou Years*, red. K. Templeman, Chu Yun-han, L. Diamond, London 2020, s. 221-244, <https://doi.org/10.1515/9781626379220-012>.
- Chen Jie, Kabinawa R., *How Democracy Boosts Taiwan's National Security*, Taiwan Insight, 14 VII 2022, [online:] <https://taiwaninsight.org/2022/07/14/how-democracy-boosts-taiwans-national-security>.
- Devlin K., Huang Ch., *In Taiwan, Views of Mainland China Mostly Negative*, Pew Research Center, 12 V 2020, [online:] <https://www.pewresearch.org/global/2020/05/12/in-taiwan-views-of-mainland-china-mostly-negative>.
- Ferency Z.A., *City Diplomacy Offers Opportunities*, „Taipei Times” 2020, 26 XII, [online:] <https://www.taipeitimes.com/News/editorials/archives/2020/12/26/2003749395>.
- Foreign Policy Report, 7th Congress of the Legislative Yuan, 7th Session (March 14, 2011)*, Ministry of Foreign Affairs, Republic of China (Taiwan), [online:] https://en.mofa.gov.tw/News_Content.aspx?n=1303&t=31823.
- Gacek Ł., Kwiecieński R., Trojnar E., *Taiwan under Tsai Ing-wen: Democracy Diplomacy*, Berlin 2022, <https://doi.org/10.3726/b20491>.
- Gacek Ł., Trojnar E., *Pokojowe negocjacje czy twarda gra? Rozwój stosunków ponad Cieśniną Tajwańską*, Kraków 2012, *Societas*, t. 54.
- Herre B., Ortiz-Ospina E., Roser M., *Democracy*, Our World in Data, [online:] <https://our-worldindata.org/democracy>.
- Highlights of Xi's Speech at Gathering Marking 40th Anniversary of Message to Compatriots in Taiwan*, Xinhua, 2 I 2019, [online:] https://www.xinhuanet.com/english/2019-01/02/c_137715300.htm.
- Huntington S.P., *Democracy's Third Wave*, „Journal of Democracy” 1991, vol. 2, no. 2, s. 12-34, <https://doi.org/10.1353/jod.1991.0016>.
- Jaskiernia J., *Dyplomacja parlamentarna*, Toruń 2022.
- Larus E.F., *Soft Power versus Hard Cash: Retaining Democratic Allies*, [w:] *Taiwan and the International Community*, red. S. Tsang, Oxford – New York 2008, s. 153-188.

- Lisiecka-Żurowska J., *Diplomacy and Democracy: Twentieth-Century Lessons for the Future of the Diplomatic Craft*, „The Fletcher Forum of World Affairs” 2019, vol. 43, no. 1, s. 29-52, *Global Transformations: A Century Since The Great War*.
- Mattlin M., *Politicized Society: The Long Shadow of Taiwan’s One-Party Legacy*, Copenhagen 2011.
- Message to Compatriots in Taiwan*, China’s National Online News Service, 1 I 1979, [online:] <http://www.china.org.cn/english/7943.htm>.
- Middle Power*, Encyclopedia Britannica, [online:] <https://www.britannica.com/topic/middle-power#ref1231331>.
- Ociepka B., *Nowa dyplomacja publiczna – perspektywa teorii stosunków międzynarodowych i komunikowania politycznego*, „Przegląd Strategiczny” 2012, nr 1, s. 129-139, <https://doi.org/10.14746/ps.2012.1.8>.
- Rajczyk R., Piechota G., *Public Diplomacy as Taiwanese Diplomacy’s Essential Tool*, „Athenaeum” 2019, vol. 64, no. 4, s. 232-249, <https://doi.org/10.15804/athena.2019.64.14>.
- Rawnsley G.D., *Introduction: Taiwan, Public Diplomacy, and the World Health Assembly*, „International Journal of Taiwan Studies” 2020, vol. 3, no. 1, s. 5-9, <https://doi.org/10.1163/24688800-00301002>.
- Rawnsley G.D., *Selling Democracy: Diplomacy, Propaganda and Democratisation in Taiwan*, „China Perspectives” 2003, no. 47, s. 58-67, <https://doi.org/10.4000/chinaperspectives.361>.
- Rawnsley G.D., *Taiwan’s Soft Power and Public Diplomacy*, „Journal of Current Chinese Affairs” 2014, vol. 43, no. 3, s. 161-174, <https://doi.org/10.1177/186810261404300307>.
- Sharp P., *Diplomacy, Diplomatic Studies and the ISA*, [w:] *The Present and Future of Diplomacy and Diplomatic Studies*, red. S. Murray i in., „International Studies Review” 2011, vol. 13, no. 4, s. 711-712.
- Sitara S., Shashank M., *Taiwan’s Battle for Diplomatic Space*, „ORF Occasional Paper” 2022, no. 367, [online:] https://www.orfonline.org/research/taiwans-battle-for-diplomatic-space/#_edn52.
- Small M., *Democracy and Diplomacy: The Impact of Domestic Politics on U.S. Foreign Policy, 1789-1994*, Baltimore 1996.
- Steadfast Diplomacy*, Office of the President Republic of China (Taiwan), [online:] <https://english.president.gov.tw/Issue/147#>.
- Sulek M., *Potęga państw. Modele i zastosowania*, Warszawa 2013.
- Surmacz B., *Ewolucja współczesnej dyplomacji. Aktorzy – struktury – funkcje*, Lublin 2015.
- Surmacz B., *Tendencje ewolucji współczesnej dyplomacji*, [w:] *Poziomy analizy stosunków międzynarodowych*, red. E. Haliżak, M. Pietras, Warszawa 2013, s. 233-253, [online:] <https://ptsm.edu.pl/wp-content/uploads/publikacje/poziomy-analizy-stosunkow-miedzynarodowych/Surmacz.pdf>.
- Taipei Establishes Sister City Ties with Prague*, Taiwan Today, 14 I 2020, [online:] <https://taiwantoday.tw/news.php?unit=2&post=169456>.
- Taiwan Foundation for Democracy, [online:] <https://www.tfd.org.tw/en/index>.
- Taiwan, Freedom in the World 2023*, Freedom House, [online:] <https://freedomhouse.org/country/taiwan/freedom-world/2023>.

- Taiwan Independence vs. Unification with the Mainland (1994/12~2022/12)*, Election Study Center of National Chengchi University (NCCU), Taiwan, R.O.C., [online:] <https://esc.nccu.edu.tw/upload/44/doc/6963/Tondu202212.jpg>.
- The Official Position of the Republic of China (Taiwan) on China's Passing of the Anti-Secession (Anti-Separation) Law*, Mainland Affairs Council, 29 III 2005, [online:] http://www.mac.gov.tw/ct.asp?xItem=68048&ctNode=5910&mp=3&xq_xCat=2005.
- Trojnar E., *Kultura polityczna Tajwanu*, [w:] *Teoretyczne i praktyczne problemy kultury politycznej. Studia i szkice*, red. M. Banaś, Kraków 2013, s. 205-222, *Societas*, t. 67.
- Trojnar E., *Ocena atrybutów potęgi współczesnego Tajwanu*, [w:] *Studia nad potęgą państw. Księga dedykowana Profesorowi Mirosławowi Sułkowi*, red. D. Popławski, Warszawa 2022, s. 354-363.
- Trojnar E., *Tajwan. Dylematy rozwoju*, Kraków 2012, *Societas*, t. 80.
- Tsai Ing-wen, *Taiwan and the Fight for Democracy. A Force for Good in the Changing International Order*, „Foreign Affairs” 2021, 5 X, [online:] <https://www.foreignaffairs.com/articles/taiwan/2021-10-05/taiwan-and-fight-democracy>.
- Tsai Ing-wen, *Taiwan's Self-Made Democracy Still Needs U.S. Partnership*, „Foreign Policy” 2019, 9 V, [online:] <https://foreignpolicy.com/2019/05/09/taiwans-self-made-democracy-still-needs-u-s-partnership>.
- Tsu Chi, [online:] <https://www.tzuchi.org.tw/en>.
- Walt S.M., *The Origins of Alliance*, Ithaca 1987.
- Waltz K.N., *Evaluating Theories*, „American Political Science Review” 1997, vol. 91, no. 4, s. 913-917, <https://doi.org/10.2307/2952173>.
- Waltz K.N., *Foreign Policy and Democratic Politics: The American and British Experience*, Boston 1967.
- Wang T.Y., Tan A.C., *Balancing, Bandwagoning or Hedging: Taiwan's Strategic Choices in the Era of a Rising China*, „Political Science” 2021, vol. 73, no. 1, s. 66-84, <https://doi.org/10.1080/00323187.2021.1967765>.
- White Paper on Foreign Policy for the 21st Century*, Taiwan Documents Project, 28 XI 1999, [online:] <http://www.taiwandocuments.org/dpp02.htm>.
- Yang Jian, *The Pacific Islands in China's Grand Strategy. Small States, Big Games*, New York 2011, <https://doi.org/10.1057/9780230339750>.
- Ziętek A., *Dyplomacja publiczna jako instrument soft power*, [w:] *Nowe oblicza dyplomacji*, red. B. Surmacz, Lublin 2013.

Ewa TROJNAR – dr hab., prof. UJ w Instytucie Bliskiego i Dalekiego Wschodu Uniwersytetu Jagiellońskiego. W pracy naukowej zajmuje się stosunkami międzynarodowymi w Azji. Od kilkunastu lat bada sytuację polityczną Tajwanu. Inicjuje międzynarodowe projekty badawcze, dydaktyczne i popularyzatorskie, z pasją je realizuje, także w ramach badań terenowych w Azji.